

УДК 371.134:159.9

ПСИХОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ЯК БАЗА ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТЬОГО ФАХІВЦЯ З ПСИХОЛОГІЇ

Ісаєвич Світлана Іванівна
м.Ужгород

Здійснено спробу проаналізувати деякі аспекти формування професійної компетентності майбутніх фахівців з психології. Розглянуто феномен «психологічна культура» фахівця та його структурні компоненти.

Ключові слова: професійна компетентність, психологічна культура, професійно - значущі особистісні якості майбутнього фахівця з психології.

В епоху гострих соціальних конфліктів та швидкого нерівномірного розвитку окремих культурних явищ виникають небажані форми спілкування та взаємодії людей, які часто ґрунтуються не на засадах моралі, етики. Облагородженню людських стосунків, взаємин у спілкуванні, засвоєнню моральних понять, прояву та реалізації моральних вчинків людини повинна сприяти саме психологія в системі її галузей. Висока психологічна культура взаємин, спілкування сприяє підвищенню психологічної компетентності, професійній майстерності, фаховій підготовці студентів за різноманітною професійною спрямованістю, а особливо студентів - психологів.

Одним із важливих завдань вузівської підготовки практичного психолога є формування професійної компетентності, що виступає провідною якістю особистості фахівця, яка визначає

його психологічну готовність до майбутньої практичної діяльності.

Професійна компетентність психолога-практика обумовлює специфічне поєднання теоретичних і практичних знань, що необхідні для успішного вирішення професійно - психологічних завдань. Саме такі знання формують метакогнітивний досвід особистості, що дозволяє фахівцю ефективно й творчо застосовувати різноманітні техніки та технології, аналізувати і використовувати в практичній роботі особистісний досвід життєвих переживань та їх пізнання [5; 6]. В свою чергу, психологічна готовність до фахової діяльності в галузі практичної психології зумовлює наявність, поряд з цілою низкою професійно - значущих особистісних якостей, когнітивних умінь, властивостей психічних процесів, сформованої професійної мотивації, а також здатності до діалогу і партнерства у створенні й саморегуляції професійних стосунків [3].

Сучасний процес формування у майбутній фахівців психолого- педагогічної культури потребує професійного розгляду на міждисциплінарному рівні.

Нами здійснений науковий пошук щодо феномену “психологічна культура”.

Як відмічають психологи О.О.Бодальов, А.Б.Орлов,

С.Л.Рубінштейн, Ю.Н.Кулюткін, Н.В.Чепелева та інші, психологічна культура включає не тільки знання з психологічних дисциплін та вміння їх використовувати в психологічній роботі з учнями та клієнтами, але й бачити за зовнішніми ознаками душевний стан людини, рівень розвитку пізнавальних процесів, емоційно-вольової сфери, рис та якостей характеру, темпераменту, вміння орієнтуватися в психологічних ситуаціях, оцінювати їх, аналізувати, будувати взаємини з іншими людьми, вибирати відповідні способи спілкування з учнями, колективом учнів, впливати позитивно на психіку школярів, сприяти їх гармонійному розвитку.

Психологічна культура за визначенням О.О.Бодальова - це вміння розбиратися в психології інших людей, емоційно відгукуватися на їх поведінку та стани, застосовувати такі засоби впливу, що відповідають індивідуально - психологічним особливостям кожного з них. Тільки тоді, коли студент - психолог набуває вміння та навичок встановлювати ефективні контакти з учнями, клієнтами, вести з ними діалог, розуміти їх психологічний стан можна говорити про психологічну культуру [1].

На думку таких психологів, як Р.М.Грабовська, Н.В.Чепелева виховання високої психологічної культури студента майбутнього психолога передбачає формування психологічного мислення, вміння оперувати теоретичними знаннями в аналізі психологічних ситуацій, вміння приймати рішення в певних психологічних обставинах, в ситуаціях спілкування, вміння аналізувати свою поведінку, діяльність, свої якості, тобто психологічна культура – це база професійного становлення особистості студента - психолога, основа його самовиховання, саморозвитку, самовдосконалення [5; 6].

Отже психологічна культура - це багатогранне поняття, що включає в себе певну структуру, компоненти якої строго ієрархізовані, тобто нижчі прошарки структури підпорядковані вищим, що пов'язані з більш складними психічними новоутвореннями, які чітко відрізняються від структури, наприклад якостей особистості вчителя, вихователя, наставника. Ці психологічні особистісні новоутворення, що характерні саме для психолога, як людини, що вивчає психіку, душі інших людей, повинні бути сформовані вже в процесі навчання в навчальному закладі.

Структурні новоутворення, що повинні бути розвинені у студента, який опановує спеціальність психолога, можна, на думку багатьох фахівців, звести до трьох конструктів:

- це розвиток психологічної свідомості, самосвідомості, адекватної самооцінки та рівня домагань тобто "Я- концепції", образу "Я";
- психологічних якостей особистості, що притаманні людині саме цього фаху: терпеливість, товариськість, чуттєвість, емпатійність, відкритість, естетичність та етичність;
- третій конструкт структури психологічних новоутворень пов'язаний з розвитком вміння дивитися на іншу людину як на особистість, бачити її індивідуальність, психічний стан, емоційно - вольові, інтелектуальні прояви, розуміти її [2].

На нашу думку ці три конструкти доповнюють структуру психологічної культури, конкретизують шляхи до гармонійного розвитку особистості студента, майбутнього психолога.

Особливу роль в цьому процесі відіграє спілкування з викладачем, який опановує сприяти розвитку цієї системи структурних новоутворень в особистості студента, майбутнього психолога, оскільки відомо, що тільки особистість може сформувати особистість, а викладач для студента- психолога – взірць для наслідування.

Об'єктом нашого дослідження виступили показники психологічної культури студентів - психологів та студентів інших спеціальностей.

Саме порівняльний аналіз цих показників допоможе нам помітити, наскільки ефективним є процес навчання на додатковій кваліфікації "Практична психологія". На окремо взятих факультетах в УжНУ нас цікавить, який вплив чинить викладання психологічних дисциплін на формування психологічної культури

майбутніх фахівців.

В нашому дослідженні були поставлені наступні завдання:

- проаналізувати поняття " психологічна культура";
- виявити основні структурні конструкти психологічних новоутворень в особистості студента, майбутнього психолога;
- сприяти у процесі викладання психології та її галузей гармонійному розвитку особистості студента, зокрема професійному становленню його;
- провести пілотажне дослідження з метою вивчення уявлень студентів як педагогічних відділень, так і практичних психологів про психологічну культуру людини;
- в рамках створеного нами Центру психологічної служби продовжувати роботу над формуванням структурних компонентів психологічної культури майбутнього фахівця.

Аналізуючи результати пілотажного дослідження, що проведено на 2 курсі ФРГФ та на додатковій кваліфікації " Практична психологія" в період вересень 2011 - січень 2012 р. ми помітили наступну тенденцію. Розходження психологічних структурних компонентів феномену психологічної культури, їх незбалансованість, що спостерігались на перших курсах у практичних психологів, після проходження спеціальної психолого-педагогічної практики старшокурсниками зменшується, спостерігається вмотивованість на більш високі досягнення в отриманні результатів аналізу психологічних ситуацій, як в вербальному плані, так і в реальній моральній поведінці студента, його моральних вчинках. Важливим показником є становлення особистості майбутнього фахівця - психолога, а також набуває певного рівня мотивація на успішність діяльності, психологічна готовність до набуття досвіду вирішувати ситуацію, виявляти самосвідомість при самоаналізі та взаємоаналізі якостей особистості іншої людини.

За результатами дослідження у 75% респондентів перших курсів та в 30% студентів старших курсів були виявлені труднощі становлення особистості студента – психолога. Аналіз відповідей студентів свідчить про вплив особистості викладача та спілкування з ним.

Низький рівень психологічних знань на молодших курсах гальмує формування психологічних новоутворень конструктивів психологічної культури. Студентам перших курсів бракувало знань для самоопиisu своїх особистісних якостей, як майбутнього фахівця - психолога, а тому частіше виділяти ті якості, які характеризують вчителя, вихователя.

Так, першокурсники вважали, що для професійної придатності та культури досить бути такою людиною, яка добре вчиться, з цікавістю опановує зміст навчання, багато читає, є дисциплінованою, спокійною, неконфліктною, користується авторитетом, але може не бути лідером, має високу самооцінку, викликає до себе симпатію.

Аналіз цих висловлювань студентів показує, що структурні компоненти психологічної культури майже не виділено, уявлення про професію психолога поверхові, не досить глибокі, фрагментарні, потребують структурування, індивідуалізації, конкретизації.

В той час, як уявлення про структурні компоненти новоутворень, що відносяться до феномену психологічної культури, у студентів старших курсів більш свідомі, чіткі, кристалізовані. На перше місце ними виділяються такі структурні новоутворення, як самосвідомість та психологічна свідомість, орієнтування на думку співрозмовника, довірливість, самокритичність, самоконтроль, толерантність, екстравертованість, уважність до особистості іншої людини, самостійність мислення, любов до дитини, впевненість, професіоналізм, взаєморозуміння, професійне визначення.

Отримані результати ще раз підкреслюють необхідність розвитку в нашій країні неперервної психологічної освіти як запоруки успіху у формуванні її громадян як творчих особистостей. Важливим результатом нашого дослідження є те, що в процесі профвідбору в школі та під час вступу до вузу необхідно

виявляти складові конструкти, що сприяють розвитку новоутворень в структурі психологічної культури студентів, майбутніх психологів.

Наші результати свідчать про перспективи такого підходу до підготовки психологів, розвитку у них професійної психоло-

гічної самосвідомості, особистісних якостей, поведінки, вміння розуміти та аналізувати психіку іншої людини. Це в свою чергу забезпечить формування психолого-педагогічної культури також і в широкій громадськості як в нашому регіоні, так і в державі вцілому.

Література і джерела

1. Бодальов О.О. Особистість та спілкування / О.О.Бодальов. - Л.: МДУ, 1989. - 298 с.
2. Переверзєва В. Пахомова О. Роль спілкування з викладачами в розвитку у студентів - психологів психологічної культури взаємин / В.Переверзєва, О.Пахомова. - К.: Наук. думка, 2004. - 221с.
3. Повфякель Н.І. Психологічна готовність до партнерства і особливості саморегуляції практичного психолога / Н.І. Повфякель // Психологія. Збірник наукових праць.- Вип.2.-Київ.-1998. - 18- 25 с.
4. Соколов Е.В. Культура и личность / Е.В. Соколов – СПб: Питер, 1999- 302с.
5. Чепелєва Н.В. Психологічна культура майбутнього вчителя / Н.В. Чепелєва -К.: Наук. думка, 1989.- 342с.
6. Чепелєва Н.В. Розвиток професійної компетентності майбутніх практичних психологів // Міжнародний семінар з гуманістичної психології та педагогіки: Тези доповідей.- Київ- Рівне: Ліста.-1998.- 23-33с.

В статті аналізуються важні аспекти формування професійної компетентності майбутніх спеціалістів в сфері психології. Розглядається феномен «психологічна культура» спеціаліста і її структурні компоненти.

Ключові слова: професійна компетентність, психологічна культура, професійно-значимі особистісні якості майбутнього спеціаліста в сфері психології.

The author of the article has analysed important aspects of formation of professional competency of future specialists in the sphere of psychology.

Key words: professional competency, psychological culture, professionally-meaningful personal qualities of future specialists in the sphere of psychology.